

POROJEN LOISLÄÄKINNÄN HYVIEN TOIMINTATAPOJEN OPAS

Sisällys

Johdanto	3
Porojen loislääkintä	4
Loislääkinnän toteutus	5
Paliskunta päättää loislääkinnästä	6
Loislääkkeen luovutus poronomistajalle	7
Älä anna poroille loislääkettä suun sautta	7
Porojen yleisimmät loiset	7
Kurmu	7
Saulakka eli nenäsaivartaja	7
Setaria Tundra eli vatsakalvomato	7
Hirvikärpänen	9
Aivokalvomato	9
Loistilanteen seuranta	9
Loispaineen hallinta ja tartuntojen ennalta ehkäisy	9
Matkailuporot	10
Porokoirat ja muut eläimet	10
Poron oireet loistartunnoissa	11
Sairastuneen poron hoito	11
Lääkekirjanpito	12
LÄHTEET	12

© Paliskuntain yhdistys

Kiitokset poroeläinlääkäreille ja paliskunnille hyvästä yhteistyöstä oppaan valmistelussa.

Kuvat s.1–8 Josefi Tirola

Johdanto

Loiset ovat luonnollinen osa kaikenlaisten eläinlajien elämää. Myös poroissa viihtyvät lukuisat tunnetut loiset, jotka voivat aiheuttaa poron terveyteen liittyviä ongelmia. Näitä ongelmia voidaan torjua loislääkinnällä.

Porojen loislääkintä perustuu tarpeeseen. Loislääkinnällä parannetaan porojen hyvinvointia ja estetään laajoja epidemioita. Loislääkintä parantaa poron yleiskuntoa. Niinpä sen taloudellinen hyöty poronomistajalle on suuri. Yhden loislääkepistoksen keskimääräinen hinta jää alle kahden euron.

Loislääkintä edistää porokarjan terveyttä pitkällä aikavälillä. Se tukee porojen vastustuskykyä, mikä vaikuttaa paitsi yleiskuntoon ylipäätään myös muun muassa tiinehtyvyyteen, vasomiseen ja mahdollisuuksiin huolehtia vasasta. Loislääkinnällä on siis vaikutusta tulevien porosukupolvien hyvinvointiin, kun vaatimet kykenevät tuottamaan terveitä ja hyväkuntoisia vasa. Hyväkuntoiset vaatimet tuottavat isompia vasa. Niillä riittää paremmin energiaa maidontuotantoon. Porojen kunto näkyy syksyn teuraspainoissa. Näin loislääkinnän taloudellinen hyöty näkyy pidemmällä aikajänteellä.

Loiset tarttuvat poroihin erityisesti kesällä. Lämpimät kevät ja syksyt pidentävät loisten leviämisaikaa. Erityisesti lämpimät ja sateiset kesät lisäävät porojen loispainetta, jolloin oikein ajoitetun loislääkinnän rooli porojen hyvinvoinnin edistäjänä korostuu.

Porot loislääkitään pääasiassa erotusten yhteydessä eläinlääkärin toimesta. Lääkeaineena käytetään ivermektiniä, joka annostellaan pistoksena. Loislääkinnän lisäksi eläinlääkäri seuraa erotuksissa kokonaisvaltaisesti porojen hyvinvointia, yleiskuntoa ja mahdollisia merkkejä sairastuvuudesta sekä tarttuvista taudeista.

Porojen loislääkintä

Loislääkintä on oikein tehtynä poroille turvallinen toimenpide, joka harvoin epäonnistuu. Poro hyötyy loistaakan pienenemisestä ja tämän myötä vastustuskyvyn kohenemisestä. Aliannostelun aiheuttaminen riskien vuoksi eläinlääkäri mitoittaa lääkkeen annostuksen poron kokoon sopivaksi. Aliannostelua on vältettävä, etteivät loiset muodosta lääkkeelle vastustuskykyä.

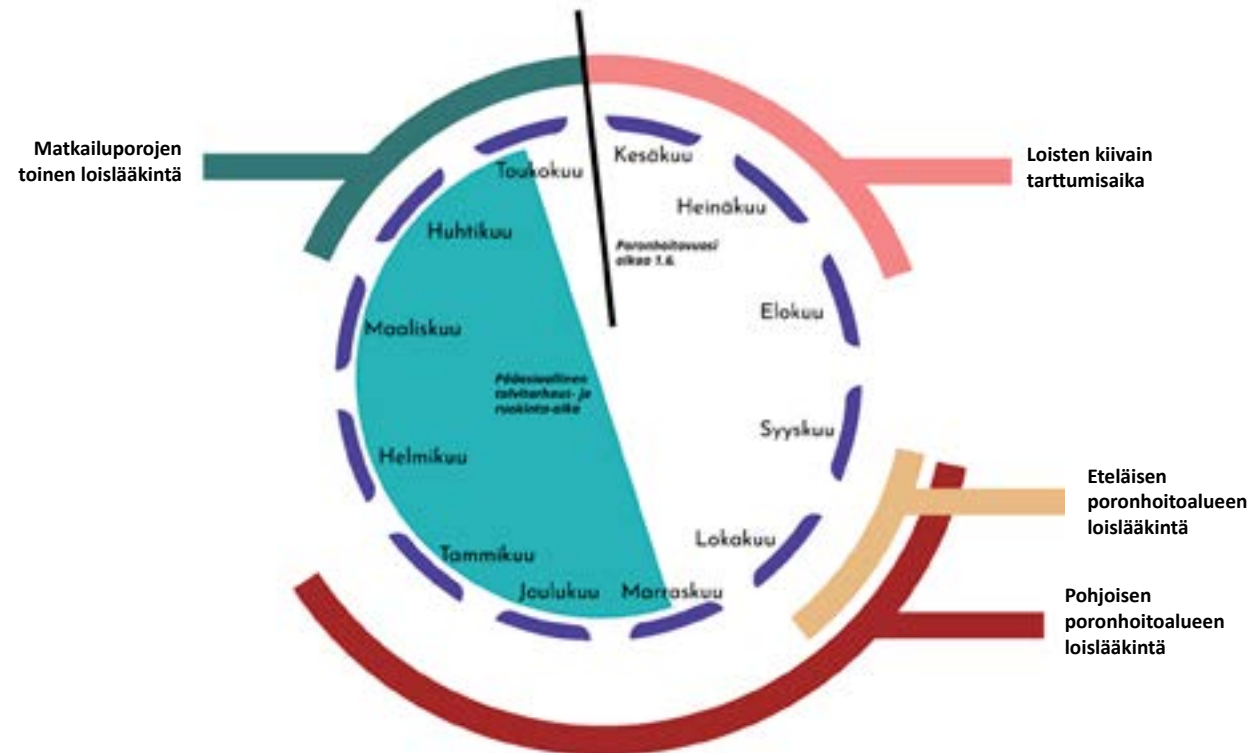
Paras aika loislääkinnälle on alkusyksystä tammikuun loppuun. Erityisesti poronhoitoalueen eteläosissa tulee pyrkiä mahdollisimman aikaiseen loislääkintään hirvikärpäs-, Rumenfilaria Andersoni- ja Setaria Tundra-tartuntojen vuoksi. Aikainen loislääkintä ehkäisee hirvikärpäsen aiheuttamia karvapeiteongelmia, jotka saavat aikaan haasteita poron lämmönsäätelyssä. Vaikka hirvikärpänen on ulkoloinen, loislääke tehoaa sitä vastaan.

Pohjoisella poronhoitoalueella loiskuormaa ylläpitävät pääasiassa kurmu ja saulakka, joiden osalta loislääkintä voidaan järjestää myöhemmin syksyllä. On kuitenkin syytä tiedostaa kulloinkin loistilanne ja toimia sen mukaisesti. Esimerkiksi Setariatartunnoista on havaintoja pohjoisinta Lappia myöten.

Erotuksissa ilman loislääkintää jääneet porot kannattaa lääkittää, mikäli mahdollista, esimerkiksi talvitarhoissa. Erityisen tärkeää on lääkittää vasat ja nuoret porot, joiden vastustuskyky on heikompi kuin aikuisilla.

Lääkintä tulee tehdä tammikuun loppuun mennessä. Myöhemmin keväällä loislääkintä on riskialttiimpaa. Mikäli loistaakka on päässyt kasvamaan suureksi, voi loisten äkillinen kuolema poron elimistössä olla porolle liian suuri rasitus.

Jokaista poroa ei saada loislääkittyä joka vuosi. Lisäksi useimmat poron loiset ovat yhteisiä muun muassa muiden hirvieläinten kanssa. Näistä syistä loiset leviävät aina osana luonnon kiertokulkua. Keskeisin tavoite porojen loislääkinnässä on pitää paliskunnan tai tokkakunnan laidunalueiden ja ruokintapaikkojen loispainetta hallinnassa kokonaisuutena. Näin saadaan minimoitua loisten poroille aiheuttamat terveydelliset ongelmat ja päästään kohtuulliseen tasapainoon erilaisten loisten kanssa. Loisten kokonaisvaltainen hävittäminen olisi käytännössä äärimmäisen haastavaa. Se voisi myös altistaa rajuille epidemioille uusien loisten levitessä poroihin.

Loislääkinnän toteutus

Sujuvan yhteistyön varmistamiseksi paliskunnan kannattaa välittää eläinlääkärille ennakkotietoa suunnitelluista poronhoitotoista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Eläinlääkärit ymmärtävät porotöiden reunaehdot ja toimivat mielellään yhteistyössä paliskuntien kanssa. Ennakkotieto tulossa olevista erotuksista helpottaa eläinlääkäreiden töiden aikataulutusta. Näin loislääkintä saadaan sujumaan ongelmitta.

Ennakkotietona eläinlääkäreille kannattaa ilmoittaa ettotöiden aloituksesta ja samalla karkea ensivaiheen arvio tulevan erotuksen mahdollisesta ajankohdasta. Jos ettotöihin tai erotukseen liittyy tavanomaisesta poikkeavia epävarmuuksia, myös niistä kannattaa ilmoittaa. Erotusten ulkopuoliset kiireettömät loislääkinnät tulee ajoittaa arkipäiviin.

Eläinlääkäreiden kanssa voidaan sopia myös yhteinen kommunikointikanava, jossa voidaan vaihtaa kuulumisia ja sopia loislääkinnästä. Tällainen voi olla esimerkiksi WhatsApp-ryhmä tai suora puhelinnumero, jonka avulla eläinlääkärin kanssa pidetään yhteyttä sovitusti ja helposti. Eläinlääkärille kannattaa kertoa poroja koskevista erityisistä havainnoista ympäri vuoden.

Erotustilanteessa eläinlääkäreille kannattaa kertoa toimintakäytännöstä, jos se ei ole ennestään tuttu. Uudelle eläinlääkärille on tarpeellista kertoa, miten erotustilanteessa paliskunnassa toimitaan, esimerkiksi miten porot merkitään eloon ja teuraaksi. Avoin kommunikointi ja uusien eläinlääkäreiden auttaminen paliskunnan toimintakäytäntöjen ymmärtämisessä vähentää epäselvyyksiä ja lisää työskentelyn sujuvuutta.

Loislääkityt porot tulee merkitä karvapiirulla tai eläimille soveltuvalla spraymaalilla: lihan varoika on 28 vuorokautta ja lääkitty poro tulee voida tunnistaa lääkityksi. Varoikana liha ei sovellu elintarvikekäyttöön.

Eläinlääkäri kannattaa aina kutsua erotuksiin hoitamaan loislääkintä, vaikka erotuksessa olisi vain pieni määrä poroja. Loislääkinnän merkitys korostuu etenkin eloon jäävien vasojen, vuonelojen ja urakoiden kohdalla: nuoret porot ovat erityisen herkkiä erilaisille taudinaiheuttajille ja sitä kautta kärsivät myös loiskuormasta raavaita poroja enemmän.

Loislääkintä hyödyttää jokaista lääkittyä poroa. Sijotus pienenkin erotuksen loislääkintään on taloudellisesti kannattavaa ja etenkin hirvikärpästen ja kurmuksen kyseessä ollessa myös eläinsuojelullisesti välttämätöntä. Ulkoloisten tuhoama karvapeite voi olla väistämätön syy määrätä poro lopetettavaksi viranomaispäätöksellä eläinsuojelullisista syistä.

Erotuksessa tulee kiinnittää huomiota myös poronhoitajien ja eläinlääkäriin työturvallisuuteen. Etenkin hirvaille tulee suunnitella sekä poron että ihmisten kannalta turvallinen käsittelytapa. Eläinlääkäriin tulee päästä toimimaan viiveettä, jotta poron kiinnipidon aika saadaan minimoitua. Poroa tulee pitää kiinni siten, että se pysyy paikallaan. Tällöin pistos on turvallinen sekä porolle että eläinlääkärille.

Paliskunta päättää loislääkinnästä

Paliskunta voi määrätä alueensa porot loislääkittäväksi yksittäisten poronhoitajien tahdosta riippumatta, sillä paliskunnalla on vastuu alueellaan laiduntavien porojen hyvinvoinnista. Lisääntynyt loispaine alueella vaikuttaa kaikkien osakkaiden poroihin ja niiden hyvinvointiin. Vapaasti leviävät loiset voivat saada aikaan mittavia alueellisia epidemioita ja aiheuttaa suuria taloudellisia tappioita sekä vakavia eläinsuojelullisia ongelmia.

Loislääkkeen luovutus poronhoitajalle

Eläinlääkäri voi luovuttaa poronhoitajalle yksittäisiä annoksia pistoksena annettavaa ivermektiniä porojen loislääkintään, mikäli tämä on tarkoituksenmukaista, eikä eläinlääkäri pääse paikalle hoitamaan lääkintää. Tällöin eläinlääkäriin tulee varmistaa, että poronhoitaja osaa toteuttaa lääkinnän. Loislääkinnän tarpeesta tulee aina olla yhteydessä oman alueen eläinlääkäriin. Päätöksen lääkkeen luovuttamisesta tapauskohtaisesti tekee aina eläinlääkäri.

Älä anna poroille loislääkettä suun kautta

Oraalipastaa ei saa käyttää poron loislääkinnässä. Ivermektini oraalipastaa ei ole rekisteröity porolle loislääkkeeksi. Poron pötsi hajottaa lääkeaineen, eikä se tehoa poron sisäloisiin.

Oraalipastan käyttö aiheuttaa lääkeaineen aliannostelun. Aliannostelu saa aikaan sekä välittömiä että pitkäaikaisia ongelmia. Se lisää loisten vastustuskykyä lääkeainetta vastaan. Välittömästi aliannostelu aiheuttaa porolla olevan loistartunnan jatkumisen ja voimistumisen. Pidemmällä ajankänteellä se luo alueen poroihin loislääkeaineelle vastustuskykyistä loiskantaa, johon lääkeaineet eivät enää tehoa. Lääkeaineelle vastustuskykyinen loiskanta on erittäin vakava riski porojen hyvinvoinnille tulevaisuudessa. Erityisen vakava se on ilmaston lämpenemisen mukanaan tuomien uusien loisten vuoksi. Asia on syytä ottaa vakavasti. Myös eläinlääkäreiden tulee tuntee vastuunsa asiassa, eikä antaa käyttöön oraalipastaa porojen loislääkintään. Poikkeuksena pitkäkestoinen Axilur-kuuri epäillyssä aivomatotartunnassa.

Porojen yleisimmät loiset

Kurmu

Kurmu on etenkin pohjoisella poronhoitoalueella esiintyvä loinen, joka voi aiheuttaa näkyviä muutoksia poron ulkonäössä. Aikuinen kurmu on kiiliskärpänen, joka liikkuu lentämällä lämpiminä kesäpäivinä kesä-syyskuussa. Se munii poron karvapeitteeseen satoja munia, joista kuoriutuu toukkia. Toukat porautuvat nahan alle ja vaeltavat siellä poron selkään. Nahan alla toukka kasvaa ja näkyy keväällä paukamana poron selässä. Keväällä toukka kaivautuu hengitysaukon kautta nahasta ulos ja putoaa maastoon. Maastossa se koteloituu ja jatkaa kesällä kuoriuduttuaan elinkiertoa kurmupaarmana seuraavaa poroa etsien. Kesällä kurmu aiheuttaa muutoksia poron käyttäytymisessä, tehden poroista levottomia. Kurmuksen vaikutus poron kuntoon ja lihasmassaan on merkittävä, jos tartunta on suuri. Maltillinen kurmutartunta ei vaikuta lihan laatuun. Taljan laatua se heikentää.

Loislääkintä tehoaa kurmuun.

Saulakka eli nenäsaivartaja

Saulakka on etenkin pohjoisella poronhoitoalueella esiintyvä loinen, joka kuuluu kiiliskärpäsiin. Ulkoisesti aikuinen saulakka muistuttaa kurmaa. Saulakan lentoaika on kurmaa myöhäisempi, painottuen keski- ja loppukesään. Saulakka lentää lämpiminä kesäpäivinä matalalla ja löydettyään poron, se ampuu lähietäisyydeltä poron sieraimen jopa tuhat toukkaa. Toukat siirtyvät nielun kautta nielupussiin, jossa ne talvehtivat. Toukat kasvavat nielussa ja putoavat keväällä maahan poron pärskimisen seurauksena. Maassa toukat koteloituvat ja jatkavat kesällä kuoriuduttuaan elinkiertoaan. Saulakka aiheuttaa poroille keväällä kutinaa, köhimistä sekä hengitysvaikeuksia. Pahimmassa tapauksessa porolle kehittyy kuolemaan johtava keuhkotulehdus.

Loislääkintä tehoaa saulakkaan.

Setaria Tundra eli vatsakalvomato

Setaria Tundra eli vatsakalvomato, vakiintuneella kansankielellä Setaria, on hyönteisvälitteinen loinen, joka aiheuttaa muutoksia poron vatsakalvoissa. Lämmin ja pitkä kesä suosii hyttysiä ja lisää siksi setariatartuntojen määrää. Samas-

ta syystä setaria on yleisempää eteläisellä ja keskisellä poronhoitoalueella. Ilmaston lämpenemisen myötä yleistyvät lämpimät kesät suosivat setarialoisen elinkiertoa ja leviämistä pohjoiseen. Aikuinen setaria elää poron vatsakalvolla ja tuottaa runsaasti toukkia poron verenkiertoon. Hyttynen imee toukkia porosta itseensä veren mukana. Hyttysessä toukat kehittyvät ja kasvavat tartuntakykyisiksi. Seuraavan veriateriansa yhteydessä hyttynen siirtää kantamansa toukat uuteen poroon. Porossa toukat kulkeutuvat ensin vatsaonteloon, missä ne kasvavat aikuisiksi noin neljässä kuukaudessa. Aikuistuttuaan ne alkavat tuottaa uusia toukkia poron verenkiertoon, poron verisuoniin poraamiensa reikien kautta. Vatsakalvomato voi elää ja tuottaa toukkia porossa ainakin 14 kuukauden ajan. Tämä tarkoittaa, että setariaa kantava poro elättää loisia talven yli ja saa alulle seuraavan vuoden setariat tarjoamalla kesän tullen uusille hyttysille toukkapitoisen veriaterian.

Setaria on yleinen loinen etenkin vassoilla ja nuorilla poroilla. Se on aiheuttanut laajoja epidemioita, jotka ovat vaikuttaneet porojen terveyteen ja siten myös porotalouden kannattavuuteen.

Viimeksi syksyllä 2022 poroissa todettiin poikkeuksellisen runsaasti setariaa. Porojen aikainen teurastus ja loislääkintä auttavat estämään tartuntojen leviämistä, porojen heikentyvää terveyttä ja tämän myötä suuria taloudellisia tappioita. Aikuisten porojen vähäisempi alttius tartunnoille viittaa siihen, että poroille kehittyy iän myötä vastustuskykyä setariaa vastaan.

Teurastusvaiheessa setariatartunnan tunnistaa loisista vatsaontelossa sekä vatsakalvon tulehduksesta. Tulehduskohdat tulee poistaa ruhosta. Muutoin setariatartunnan saaneen poron liha on turvallista syötäväksi.

Loislääkintä tehoaa setariaan.

Kuva: Voimakkaan loistartunnan merkkejä porossa.

Hirvikärpänen

Hirvikärpänen on eteläisellä poronhoitoalueella esiintyvä ulkoloinen, joka leviää kohti pohjoista. Se rikkoo poron karvapeitettä ja vaikuttaa porojen hyvinvointiin. Suomessa hirvikärpäsen pääsääntä on hirvi, mutta se kelpuuttaa isännäkseen myös poron. Hirvikärpäskanta vaihtelee vuosittain. Paikallinen hirvipopulaatio vaikuttaa hirvikärpäsen esiintymiseen alueella.

Hirvikärpänen lentää loppukesästä lokakuun alkuun. Se kaivaa poron nahkaan reiän, jonka kautta se imee verta. Se elää ja lisääntyy karvapeitteessä. Hirvikärpänen munii karvapeitteeseen toukkia. Koteloituneet toukat putoavat keväällä maastoon.

Hirvikärpästartunta aiheuttaa porolle piinallista kutinaa, mikä saa poron hankaamaan karvapeitettään. Hankaaminen rikkoo karvapeitettä, mikä puolestaan haittaa lämmönsäätelykykyä, kuntoa ja hyvinvointia. Ajoissa annetun loislääkinnän jälkeen poro voi kasvattaa uutta karvaa vahingoittuneen tilalle.

Hirvikärpästä torjutaan tehokkaasti mahdollisimman varhain syksyllä annettavalla loislääkinnällä.

Loislääkintä tehoaa hirvikärpäseen.

Aivokalvomato

Aivokalvomato eli liutsa on sukkulamatoihin kuuluva loinen, jota esiintyy poroissa yleisesti ja erityisen runsaasti lämpimien ja hyvien sienisyksyjen jälkeen. Loinen tarttuu poroihin etanoiden ja kotiloiden välityksellä. Poron syötyä loisen, se siirtyy suoliston seinämän läpi, vaeltaen ensin aivokalvoille tai selkäydinkalvoille. Sieltä toukka siirtyy muutaman kuukauden jälkeen lihasten välikalvoille, jossa se aikuistuu. Aivokalvomato voi elää porossa useita vuosia. Aikuinen aivokalvomato tuottaa munia poron verenkiertoon. Munat päätyvät lopulta poron ulosteeseen mukana maastoon jatkamaan elinkiertoaan.

Poroilla oireet ovat moninaisia ja voivat sekoittaa muihin loisiin tai sairauksiin. Yleisin vakavan tartunnan tuntomerkki on poron takapäen osittainen halvaantuminen, poikkeava käytös ja yleinen heikkous. Oireet johtuvat toukkien vaeltamisesta aivokalvoilla ja selkäydinkalvoilla. Oireet ilmaantuvat useimmiten loppusyksyllä tai alkutalvella.

Ivermektiini tehoaa aivokalvomatoon heikosti. Sen lisäksi poron hoitoon voi kokeilla pitkäkestoisista bentsimidatsoli-ryhmän loislääkekuuria, joka annetaan porolle poikkeuksellisesti suun kautta. Lääkinnän tehoa ei kuitenkaan ole varmistettu. Vahvasti oireileva aivotartunta johtaa usein poron kuolemaan.

Loistilanteen seuranta

Poroista voidaan erotuskauden alkaessa havainnoida elo- ja teurasporojen terveyteen epäedullisesti vaikuttavia tekijöitä. Esimerkiksi Setaria voidaan todeta teurastusvaiheessa. Teurastuskauden ulkopuolella porojen kuolleisuutta tulee seurata. Mikäli useampia poroja kuolee ilman selvää selittävää tekijää, on tilanne tarpeen tutkia yhteistyössä eläinlääkärin ja Ruokaviraston kanssa. Mikäli tutkimukset tehdään eläinlääkärin määräyksestä tarttuvan eläintaudin epäilyksen vuoksi, ei tutkimuksista koidu kustannuksia paliskunnalle tai poronomistajalle.

Loispaineen hallinta ja tartuntojen ennalta ehkäisy

Porojen tarhaaminen edellyttää lisätoimia loistartuntojen hillitsemiseksi. Tarhassa loiset tarttuvat porosta toiseen mm. ulosteiden välityksellä. Niinpä erityisesti lisäruokinnan tapoihin tulee kiinnittää huomiota. Tarhan riittävä koko ja puhtaus ovat avaintekijöitä porojen hyvinvoinnille. Sairastumisriskit ja loistartunnat vähenevät, kun poroilla on riittävästi tilaa ja tarhan puhtaudesta huolehditaan hyvin.

Rehujen sotkeutuminen ulosteella tulee estää. Ruokinta tulee järjestää joko suunnitelmalla aitaan sopiva ruokintakierto puhtaalle maalle tai tarjoamalla rehu puhtaana pidettävistä kaukaloista ja heinähäkeistä. Mikäli ruoka jaetaan maahan, tulee ottaa huomioon puhtaan lumen riittävyys. Hygieenisen ruokinnan lisäksi tarhaporoilla on oltava aina saatavilla puhdasta vettä tai puhdasta ja polkeutumaton lunta.

Tehokkain tapa huolehtia tarhahygieniasta on suuri tarha, jossa porot voidaan jakaa tarkoitukseenmukaisiin ryhmiin ja vaihtaa ruokintapaikka säännöllisesti puhtaaseen. Poroja ei tulisi tarhata samassa aidassa peräkkäisinä vuosina. Jos tarhan paikkaa ei ole mahdollista vaihtaa, tulee kiinnittää erityistä huomiota aitauksen siisteyteen sekä ruokintapaikan säännölliseen vaihtamiseen aidan sisällä. Puhdistettavat ruokintakaukalot ovat tällöin usein ainoa riittävän hygieeninen tapa ruokinnan toteutukseen.

Aitojen olosuhteita kannattaa pohtia pitkän aikavälin näkökulmasta ja investoida tarpeellisiin kehittämiskohteisiin, etenkin jos poroilla on ollut hyvinvointiin liittyviä haasteita.

Mikäli mahdollista, tarha kannattaa jakaa osiin, jolloin uusia puhtaita alueita voidaan ottaa käyttöön talven edetessä. Liian ahtaat tarhat altistavat loisten lisäksi muillekin taudinaiheuttajille ja epämukavuudelle, jotka heikentävät poron hyvinvointia. Erityisesti vasojen tarhauksessa tulee huolehtia puhtaudesta tarkasti, sillä vasojen vastustuskyky on heikompi kuin raavaiden porojen. Myöhemmin tarhaan tuotavat porot tulee pitää karanteenissa ennen niiden päästämistä toisten porojen sekaan. Näin porot saavat totutella ruokintaan ja ne ehditään todeta terveiksi.

Keskeinen osa tarhahygieniasta on sairaiden porojen välitön eristäminen terveistä. Sairaille poroille tarvitaan erilliset aidat, jotka eivät ole suorassa yhteydessä tarhaan. Näin taudinaiheuttajat saadaan eristettyä ja sairaille on rauhallinen paikka toipua. Sairaiden porojen hoidossa tulee huolehtia erittäin hyvästä hygieniasta, sillä niillä vastustuskyky on heikentynyt.

Huonokuntoiset porot tulee erottaa muista poroista, vaikka varsinaista syytä poron kunnan heikentymiselle ei voitaisi määrittää. Huonokuntoisen poron voi erottaa esimerkiksi muista poikkeavasta tavasta liikkua, syödä tai juoda.

Kuolleet porot tulee poistaa aidasta välittömästi ja haudata sivutuoteasetuksen säännöksiä noudattaen. Poronhoitajan tulee pitää kirjaa hautaamistaan poroista ja kirjanpito on pyydettäessä esitettävä valvovalle viranomaiselle, kuten kunnaneläinlääkärille.

Tarha tulee puhdistaa vähintään kerran vuodessa kokonaan poron ulosteista, sillä loiset voivat säilyä ulosteessa yli kesän. Ulosteen poistamisen merkitys tarhahygienialle on huomattava, sillä uloste säilöo loisia ja taudinaiheuttajia tehokkaasti. Uloste poistetaan yleensä kääntämällä maata sekä kalkitsemalla maaperää.

Laidunnusta ja maastoruokintaa koskevat samat yleishojeet kuin tarhausta. Porojen oleskelu pienellä alueella lisää aina loispainetta. Laitumella on syytä välttää ruokinnan järjestämistä pitkäaikaisesti samassa paikassa, sillä se altistaa ulosteperäisille loistartunnoille. Loiset säilyvät porojen ulosteessa yli kesän, joten loistartuntojen välttämiseksi optimaalisin laidunkierto toteutuisi, jos samoja ruokinta-alueita käytettäisiin korkeintaan joka toinen vuosi.

Matkailuporot

Pitkäkestoisesti tarhattujen porojen loislääkintä vaatii erityistä huomiota, sillä jatkuvassa käytössä olevassa tarhassa loistartuntapaine on korostuneen suuri (keuhko- ja suolistoloihaintartuntojen paine tavanomaista suurempi). Matkailuporot tulee syksyn varhaisen loislääkinnän lisäksi lääkittää vähintäänkin keväällä toisen kerran tai eläinlääkärin ohjeistuksen mukaisesti.

Porokoirat ja muut eläimet

Porokoirat tulee loislääkittää säännöllisesti, sillä ne lisäävät porojen riskiä saada loistartunta. Porokoirien ja muiden porojen kanssa tekemisissä olevien eläinten hyvinvointia tulee seurata mahdollisten loistartuntojen osalta. Koirille ei tule syöttää mitään lihaa tai elimiä raakana. Lisätieto koirien ja muiden eläinten loislääkityksestä saa eläinlääkäriltä.

Porojen kontaktit muiden kotieläinten tai lemmikkien kanssa kannattaa minimoida, sillä porot voivat saada tartuntoja esimerkiksi lehmillä tai lampailta. Erityisesti lampaat lisäävät tartuntariskiä, sillä niillä loisia esiintyy enemmän. Lampaiden ja porojen yhteisiä laidunalueita tulee ehdottomasti välttää. Kissojen pääsy porotarhoihin tulisi estää toksoplasmatartuntojen ehkäisemiseksi.

Poron oireet loistartunnoissa

Loistartunnan saaneen poron oireiden tunnistaminen on haastavaa. Usein loistartunta näkyy heikentyneenä yleiskuntana. Toisinaan oireet viittaavat täsmällisemmin tiettyyn loiseen. Esimerkiksi kurmun aiheuttamat ihonalaiset kohoamat voidaan tunnistaa oirekuvan ja poron ulkonäön perusteella. Samoin hirvikärpäsen tai väiveen rikkoma karvapeite.

Loistartunnan saaneen poron yleisoireita ovat laihtuminen, ripuli ja vatsan alueen pullotus. Yleisoireiden lisäksi tietyt loiset aiheuttavat esimerkiksi pärskimistä, karvattomuutta ja ongelmia liikkumisessa.

Sairastuneen poron hoito

Loistartunnasta kärsivän poron yleiskunto ja vastustuskyky heikentyvät, mikä altistaa poron muille sairauksille. Heikossa kunnossa oleva poro vaatii suolistolle hellävaraista hätäruokintaa. Aidassa sairas poro eristetään muista, jotta tartunta ei leviä ja porolla on rauha toipua.

Sairas poro voi hyötyä uudesta loislääkinnästä, sillä loiskuorma on keskeinen hyvinvointia heikentävä tekijä. Toisaalta on tilanteita, joissa huonokuntoista poroa ei pidä lääkittää, vaan poro tulee ensin hoitaa vahvempaan kuntoon. Lääkinnän ajankohdasta kannattaa keskustella eläinlääkärin kanssa tapauskohtaisesti.

Toipuvan poron ruokinnassa tulee ottaa huomioon suoliston toiminta. Hellävaraista ruokintaa on syytä jatkaa vielä ruokahalun parantumisen jälkeen. Hellävarainen ruokinta sisältää vähäkortista heinää, jäkälää ja luppua.

Kuva Tarja Konstig

Poron vakava sairastuminen voi vaikuttaa pitkällä aikavälillä poron elinkaareen, vaikka poro toipuisikin silmin nähden ennalleen. Vakavat sairastamiset voivat heikentää vastustuskykyä ja elintointoja, jolloin tulevat loistartunnat voivat kuormittaa poroa tavanomaista voimakkaammin.

Joissain tapauksissa huonokuntoinen eläin on parempi lopettaa tarpeettoman kärsimyksen välttämiseksi. Virkaeläinlääkäri voi määrätä huonokuntoisen tai sairaan poron lopetettavaksi. Kyseessä on eläinsuojelullinen toimenpide. Virkaeläinlääkärin toiminta perustuu eläinsuojelulakiin.

Lääkekirjanpito

Eläimen omistajan tai haltijan on pidettävä lääkekirjanpitoa kaikista eläinlääkärin, omistajan tai muun henkilön eläimelle antamista lääkkeistä.

Eläimen omistajan on säilytettävä kirjanpidon yhteydessä eläinlääkärin reseptit ja kirjalliset selvitykset lääkkeen luovutuksesta sekä eläinlääkäriltä tai apteekista saamansa muut tositteet lääkkeiden myynnistä tai muusta luovutuksesta. Tiedot lääkityksistä on merkittävä kirjanpitoon mahdollisimman pian lääkkeiden annon jälkeen.

Kirjanpitoa on pidettävä siten, että tiedot kunkin eläimen tai eläinryhmän kaikista lääkityksistä voidaan saada helposti selville koko kirjanpidon säilyttämisajalta. Tuotantoeläimen lääkitystä koskeva kirjanpito on säilytettävä vähintään viiden vuoden ajan viimeisestä lääkkeen annosta riippumatta siitä, onko eläin elossa vai ei. Eroituksissa annettavasta lääkityksestä kirjaa pitää paliskunta.

Lääkekirjanpito on vapaamuotoinen ja sen voi tehdä esimerkiksi vihkoon. Kirjanpidosta on lääkityksen osalta käytävä ilmi ainakin seuraavat tiedot: lääkityksen päivämäärät, eläimen tunnistustiedot, lääkityksen aloittaja, lääkkeen käyttöaihe, lääkkeen nimi, lääkkeen määrä, lääkkeelle määrätty varoaika ja lääkkeen myyjä.

Kaikki lääkitykset, loislääkintä mukaan lukien, tulee kirjata poroteurastamolle menevään ketjuinformaatioon, mikäli lääkitty poro teurastetaan saman poronhoitovuoden aikana kuin sitä on lääkitty.

Lähteet

Laaksonen, S. 2016. Tunne poro. 242–246, 252, 254–255, 258–263, 277–279, 281–282.

Havela, E. 2022. Haastattelu 17.10.2022.

Laaksonen, S. 2010. *Setaria tundra*, yleistyvä porojen loinen; taudinpurkaus Suomen poroissa 2003–2006.

Maijala, V. 2022. Haastattelu 23.9.2022.

Lisää tietoa porojen tarhauksesta, ruokinnasta ja hyvinvoinnista löytyy Paliskuntain yhdistyksen oppaista (https://paliskunnat.fi/ohjeet_oppaat/):

Porojen talvitarhauksen hyvien toimintatapojen opas. 2012.

Porojen hätäruokinta- ja hoito. 2009.

Hyvä tapa toimia poroelintarvikeketjussa. 2018.